

Természetesen szóba sem jöhetnek hagyományos információhordozók: 1 kg tömeg ürbe juttatása több mint 3000 USD-ba kerül. A lézertechnika lehetővé teszi, hogy egy teljes könyvtárat mindössze néhány lemezen tároljanak. Egy lemez tömege 16,1265 gramm. A lézerlemez további előnye, hogy rendkívül tartós, és a tudósok is igénybe vehetik saját tapasztalataik, megfigyeléseik rögzítésére.

(Mátyus Krisztina)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

91/314

GERHARD, Kristin H.: *Mystery and detective fiction: a qualitative approach* = Publ.Lib.R.Q. 10.vol. 1991. 4.no. 49-59.p. Bibliogr.

A detektívregények a közkönyvtárak állományában; értékelő megközelítés

Állománygyarapítás; Bűnügyi regény; Közművelődési könyvtár

A krimi (bűnügyi regények) irodalmi értékéről már régóta folyik a vita. A minőség mellett kardoskodók egyben megegyeznek: egyes művek a „magas” kultúra termékei, és ezek lényegesen jobbák, mint az „alacsonyrendű” tömegkultúra alkotásai. A krimi irodalom védelmezői a műfajt a „magas” kultúrából eredeztetik: a Bibliától, Chaucertől, Balzactól, Poe-tól; a becsmérők általában a hagyományos irodalomelméleti szabályok alapján ítélik meg.

A könyvtárostól viszont elvárják, hogy a népszerű irodalom iránti igény és az értékes gyűjtemény követelménye között egyensúlyt teremtsen. E feladat nehézsége azt sugallja, hogy használhatóbb módszert kell találni a minőség elbírálására.

Kikapcsolódás, szórakozás – ez a krimi erőssége. A szórakoztató hatás megfélézésének legkiszorultabb módja, ha megnézzük, ki és milyen gyakran kéri az adott könyvet. A detektívregényeket a legkülönbözőbb kultúrájú emberek keresik a professzortól a tanulatlan olvasóig. Egy 1976-os közkönyvtári felmérés szerint a megkérdezettek 52%-a olvasott krimi és rémregényt. Ha a kikapcsolódás a könyvtár számára érték, márpedig ez a gyakran keresett könyvek egyik legfőbb jellemzője, akkor a könyvtár a népszerű szórakoztató irodalmat is értékesnek fogja találni.

A közkönyvtárak azért jöttek létre, hogy minél sokoldalúbban szolgálják a közösséget. Valóban a legalkalmasabbak arra, hogy az emberek tömegesen kikapcsolódhassanak és kielégíthessék információs igényeiket. A könyvtárosnak meg kell tanulnia érteni a különböző kultúrákat, és egyszersmind hatnia is kell az emberekre kultúr-csemegéjük megválasztásában. A kultúra pluralista szemlélete jól megfér a különböző értékek létjogosultságának elfogadásával.

Milyen értéket képviselhet még a krimi azon kívül, hogy szórakoztató? Fejlesztésre készítet, informálhat más országokról, kultúrákról. Ami az irodalmi értéket és a hitelességet illeti, e téren már gyakoribbak a hiányosságai, de itt is akadnak pozitív példák.

A könyvtáros felkészültebben szolgálja majd az olvasót, ha tanulmányozza a tömegkultúrát, az „életből vett” regényeket, és olvasótáboruk ízlésvilágát. Mit jelent ez a detektívregények esetében? Szórakoztató és egyéb értékei révén igazolják helyét a könyvtár polcain. Ám nem szabad válogatás nélkül beszerezni. Figyelembe kell venni a formai követelményeket, egyediségét, tanulmányozni kell a műfajt, történetét, másodlagos irodalmát. Bármilyen műfajról is essék szó, ez az alapja egy színvonalas gyűjtemény létrehozásának.

(Mátyus Krisztina)

91/315

PYMM, Bob: *Barbie, Batman, Beatles: do they figure in your selection policy?* = Austr.Lib.R.J. 40.vol. 1991. 1.no. 27-34.p. Bibliogr.

Barbie, Batman, Beatles – van-e helyük a könyvtárban?

Állománygyarapítás; Szórakoztató irodalom

A nem hagyományos információhordozókat a legtöbb könyvtár meglehetősen rendszertelenül szerzi be. Pedig a folytatásos szerelmes regények, a horror vicclapok, a popzene, a videók egyre fontosabbak, minthogy tükrözik és befolyásolják általános kultúránkat. Hagyományosan a kultúrát különleges, elit dolognak tekintették, aminek a tömegközvetítő eszközökkel terjesztett „népszerű” kultúra a szöges ellentéte. Ám ha valóban hiteles krónikát akarunk megőrizni társadalmunkról, a tömegkultúrát sem szabad elhanyagolni. Megerősít bizonyos viselkedési formákat, és módosítja értékrendszerünket, függetlenül attól, hogy ez tetszik-e nekünk.

Az emberiség tudatában az idők folyamán értékváltozás megy végbe: ami a maga idejében a tömegkultúra része volt, és emiatt nem becsülték sokra (pl. még Dickens is!), az idővel bekerülhet a „magas” kultúrába és művészi értéket tulajdoníthatnak neki.

Mára a tömegkultúra a tudományos kutatás elfogadott területévé vált. Ezt tanúsítja Angliában a Centre for Contemporary Cultural Studies, az USA-ban a Center for Popular Culture Studies megalakulása. Ausztráliában a felsőoktatási intézmények már meghirdetnek ilyen tárgyú kurzusokat, kiadnak egyetemi tankönyveket, sőt, már megszülettek e témában szakdolgozatok, megjelennek folyóiratok is. Még a sokak által megvetett szerelmes regények is méltók a tudományos figyelemre. Ha áttekintenéink szerkezetüket, hőseiket, tartalmukat a különböző korszakokban, megállapíthatnánk, együtt változnak-e a társadalommal, mint pl. a Barbie-babák, vagy egy állandó eszményt hirdetnek. De ha egyetlen könyvtár sem gyűjt ilyen anyagot, az nagyon megnehezíti a vizsgálódást.

A könyvtárnak több okból is kötelessége gyűjteni a tömegkultúra termékeit: mert korunk dokumentumai, mert tudományos kutatás tárgyai lehetnek, és mert a kikapcsolódni vágyók keresik. A könyvtárosnak félre kell tennie egyéni ízlését, erkölcsi bírálatát, minőségi fokmérőit, hogy értelmes, elfogulatlan gyarapítási elveket alakíthasson ki.

Érdekes, hogy Ausztráliában, ahol a népszerű kultúra különösen uralkodó, milyen keveset foglalkozik vele a könyvtári szakirodalom. A könyvtárosképzésben is hiányoznak az ilyen témájú kurzusok. Ez azt mutatja, hogy szakmai berkekben még mindig nem veszik eléggé komolyan. Pedig termékeinek száma olyan nagy, hogy azo-

kat csak közösen egyeztetett gyűjtéssel és számbavétellel lehet hatékonyan kezelni.

(Mátyus Krisztina)

91/316

WIDENIUS, Marja: Videovalinta pikkupulma vai iso asia? = Kirjastolehti. 84.vuosis. 1991. 1.no. 3-5.p.

Res. angol és svéd nyelven.

A videók kiválasztása – kis vagy nagy gond?

Állománygyarapítás; Videokazetta

A finn könyvtárak videoszolgáltatásai a kereskedelmi cégeknek teremtenek konkurenciát. Ez felelősséggel jár: a könyvtárak gyűjteményei legyenek sokoldalúak és jó minőségűek. Eddig a viszonylag szűk kínálat miatt a válogatásról nem alakult ki érdemleges vita.

A kínálat bővülése miatt felmerültek már problémák a videók könyvtári használatával kapcsolatban. Egy mostanában megjelent bizottsági jelentés leszögezi, hogy a videókra ugyanazok a gyarapítási elvek alkalmazhatók, mint a könyvekre (művészi színvonal, megbízható információ, kompetens előállítás). Objektív véleményalkotásra kell törekedni.

A könyvtárosok másképpen látják a videók beszerzését. A videók mint új dokumentumtípusok kiválasztása igen nehéz, kezdetben esetleges. Nehéz tudomást szerezni arról, mi fog megjelenni, új kiadók bukkannak fel és tűnnek el. Egy tanulmányban a válogatással kapcsolatban a következő kérdéseket vetették fel: 1. elfogadhatók-e a könyvekre vonatkozó kiválasztási szabályok; 2. a videók esetében szigorúbb minőségi kritériumokat kell alkalmazni; 3. a válogatás szempontjai a vizuális nyelvet tartásuk szem előtt.

A videók leggyakrabban a zenei részlegben kapnak helyet. Néhány könyvtár megosztja videobeszerzési kereteit a gyermek- és a felnőtt-részleg között. A könyvtárak együttműködhetnek a videók beszerzésében és kölcsönzésében.

Más kérdés, hogy a könyvtárosok felkészültek-e magukat a videók megvásárlásához, mivel gyakorlatilag nincs vizuális kommunikációs képzettségük. Jelenleg kb. 1000 cím áll a könyvtárak rendelkezésére, a kereskedelem kapha-

tó címek 10%-a. A mozihálózatot kiegészíti a videó kínálata. Két dolog különösen fontos a jövőben: a könyvtárakba eljutnak a gyermekeknek szóló, a dokumentum-, a know-how és a zenei videók is oktatási, önképzési és szórakozási célra; ezek beszerzése könnyebb, mert nincs szükség az alcímek ismeretére. Az 1991-es év sok érdekességet hozhat a videogyűjteményekkel kapcsolatban, ha a beszerzéshez lesz pénz és hozzáértés.

(Autoref.)

91/317

LAPP, Erdmute – NEUBAUER, Wolfram: Online-Bestellung von Bibliotheksdokumenten = Nachr.Dok. 42.Jg. 1991. 1.no. 27-33.p.

Res. angol nyelven.

A könyvtári dokumentumok online rendelése a jülichi JUBILIS rendszer részeként

Gépi állománygyarapítás; Integrált gépi rendszer

A jülichi Kutatási Központ Központi Könyvtárában működik a JUBILIS integrált könyvtári rendszer, amelynek egy éve üzemel az online rendelési komponense.

A megrendelni kívánt művekről a korábbi offline megrendelés gyakorlatának megfelelően bibliográfiai leírás készül, ehhez a képernyő maszkja ad segítséget. Az egyes kereskedőknek szóló megrendeléseket egyszerű kereséssel válogatják le. A rendeléshez szükségtelen adatokat automatikusan törli a rendszer. A könyvkereskedelemmel a kommunikáció elektronikus posta útján történik. Ezt megelőzően gépi úton tárolják és ki is nyomtatják az adatokat. A könyvkereskedelemnek e megoldással szintén online rendelkezésére áll a megrendelés. Ezáltal kiesik a rendelési nyomtatványok kitöltése, a postázás és a szükséges elő- és utómunkálatok. Jelentős az időmegtakarítás is. A megrendelést követő munkanapon várható a visszaigazolás, a megjelenési ill. szállítási határidő megjelölésével. A visszaigazolás adatait is az ismertetett módon tartják nyilván. A rendszer a megrendelőt tájékoztatni képes a rendelés státuszáról (jelenleg írásban, hamarosan elektronikus posta útján).

A rendelési fájlból kikereshetők azok a címek, amelyek szállítási ideje lejárt, illetve amelyek visszaigazolása nem érkezett be. Ezeket a megrendelési adatok feltüntetésével egyszerűen lehet reklamálni.

A megrendelési adatokat a Datex-P csomópontok továbbítják a szövetségi posta Telebox-rendszerében. A rendszer megfelel az ISO és az OSI követelményeinek, az X.400-as rendszer nemzetközi kommunikációra is alkalmas. Havi díja 40 márka, az átviteli idő percenként 0,30 márka. A megtakarításról: 10 megrendelés költsége postán kb. 2,40 márka, elektronikus postán 0,90 márka. Pontosabb számítások hosszabb, folyamatos üzemelés után várhatók.

A jülichi könyvtár egy aacheni és egy londoni könyvkereskedővel van kapcsolatban. Megrendelési üzenete 17 elemből áll, ez szolgál a vételi szerződés alapjául. Megállapodás szabályozza a megrendelés, a visszaigazolás formátumát, adatmezőit (Londonból a visszaigazolás normál postával jön).

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 306, 355

Állományvédelem

91/318

LEONOV, V.: V èkstremaľnyh usloviáh. + UPO-ROVA, V.: Vystoãli ... = Bibliotekar'. Moskva. 1991. 1.no. 9-16.p.

Az 1988. februári tűzkárok helyreállítása a Szovjet Tudományos Akadémia könyvtárában

Akadémiai könyvtár; Restaurálás; Tűzeset

Az Akadémiai Könyvtárat Nagy Péter alapította 1714-ben. Ez volt az ország első állami könyvtára, ma a világon a legnagyobb: állománya mintegy 18 millió. – Az 1988 februárjában bekövetkezett tűz a könyvtár történetében a harmadik volt. A folyóiratrészlegben észlelték. A tűzoltóknak néhány órán belül sikerült megfékezniük, de nem sokkal ezután újra fellobbant a harmadik és a negyedik emeleten, ahol a hazai és a külföldi könyvek vannak. Később a könyvszártó helyi-

ségben is tűz ütött ki (38 C-os hőmérsékleten, pedig a papír öngyulladásához 400 C szükséges). A tűz okait mindmáig nem sikerült kideríteni.

A SZU-ban a könyvtárügy különböző minisztériumok és hivatalok kezében van. Az irányítás szigorúan központosított. Szentpéterváron (volt Leningrád) 11 ezer könyvtáros dolgozik 3,5 ezer könyvtárban. Az összes állomány 190 millió, az éves juttatás mindössze 40 millió rubel. A város könyvtárügyét 110 hivatal irányítja! Sok éven át a könyvtárak anyagi és társadalmi bázisáról teljesen megfeledkeztek. Nem volt állami program a fejlesztésükre, a maradékelvű finanszírozásban volt részük. A helyzet odáig fajult, hogy a nemzeti könyvvagyont pusztulás fenyegeti. Az Akadémiai Könyvtár is hivatali gondnokságban van. Csaknem 40 éve nem bővítették területét, ami megnehezíti a munkát, és növeli a katasztrófa megismétlődésének veszélyét.

A kár hatalmas: kb. 400 ezer könyv és a folyóiratállomány egyharmada megsemmisült. Az orosz irodalomból 15 ezer, a külföldiből 180 ezer példány, mintegy 100 ezer oldalnyi újság vár javításra, restaurálásra. A sérült, ázott könyvek és újságok nagyobbik hányadát már megszártották, egy részük fagyasztókamrákban várja, hogy sorra kerüljön. Ez a folyamat már több, mint két éve tart.

A tapasztalat azt mutatta, hogy egy ilyen nagyszabású katasztrófa esetén a mentési munkák jó megszervezése igen hasznos. 3 hét alatt a 3,6 millió sérült kiadványból 1,4 milliót sikerült megszártítani, vagyis kb. 40%-ot. Hidegmeleg levegőt váltogatva szellőztették őket, a lapok közé szűrőpapírt téve. 18 ezer könyvet megfelelő utasításokkal kiadtak az olvasóknak. 175 ezer kiadványt hűtőkamrákban helyeztek el. Kiemelt fontosságú volt a fertőtlenítés, a gombásodás megelőzése. A világon első ízben folytattak ilyen nagyszabású munkát.

Fölmerült a kérdés, hogy működnek-e az olvasószolgálat. A tűz után egy hónappal újra kitért a kapuit a könyvtár, és csak a fertőtlenítő munkálatok idejére szüneteltette szolgáltatásait.

Évente legalább kétszer összegyűlnek a könyvtár munkatársai, hogy tájékoztassák őket a helyreállítási munkák állásáról. Jelentős anyagi segítség nélkül nem birkóznak meg a feladattal. A könyvtár maga is igyekszik hozzájárulni a költségekhez: faximile kiadványokkal, katalógusok megjelentetésével, külföldön rendezendő kiállításokkal. Az állomány megmentésében külö-

nösen fontos szerepet játszik a nemzetközi öszszefogás. Az Unesco, az IFLA, több ország körmánya és nagyobb információs központjai nyújtottak anyagi, tárgyi és szakmai segítséget. 1989-ben Frankfurt-am-Mainban tartották soron lévő ülésüket a Szovjet Akadémiai Könyvtár Barátai, és kidolgoztak egy hosszútávú segítségnyújtási programot.

A helyreállítási munkáknak több, mint felét elvégezték. Sajnos, három év elteltével a kritikus helyzet mit sem változott: az új könyveknek kijelölt helyet már 1981-ben fölhasználták, és az állomány évente 500 ezer példánnyal bővül. A raktárak háromszorosan túl vannak terhelve. A rossz körülmények ellenére a könyvtár már 1989-ben elérte régi szintjét az alapvető mutatókban.

A külföldi kollégák mind készek segítséget nyújtani a helyreállításban. Az USA-ból több szakember is ellátogatott a könyvtárba. Ezek észrevételezték, hogy a raktárak nem felelnek meg a nemzetközi szabványoknak. Nemcsak renoválni kell az épületet, meg kell teremteni az állomány védelmének általános feltételeit is.

1988-ban a SZU Akadémiai Könyvtára felvett nyert az IFLA-ba. Az élet lassan visszatér a régi kerékvágásba. Szó van róla, hogy Szentpéterváron létrehoznak egy nemzetközi könyvrestauráló központot. 1990-ben nemzetközi szemináriumot rendeztek: „Elemi csapások és a kulturális értékek megmentése: nemzetközi együttműködés a SZU Akadémiai Könyvtárával” címmel.

(Mátyus Krisztina)

91/319

UOTERS, P. [WATERS, Peter]: Ot Florencii do Leningrada = Bibliotekar'. Moskva. 1991. 2.no. 20-23.p.

Firenztől Leningrádig. (Az 1966-os árvíz, ill. az 1988-as tüzeset okozta károk helyreállításiáról.)

Akadémiai könyvtár; Restaurálás; Tüzeset

A szerző (aki a Kongresszusi Könyvtár konzerválási osztályának munkatársa) a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtárában 1988-ban történt tűz óta rendszeresen gyakorlati segítséget nyújt a sérült kiadványok helyreállításában, két év alatt hatszor járt Leningrádban.

Legutóbbi otlétekor részt vett az „Elemi csapások és a kulturális értékek megmentése: nemzetközi együttműködés a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtárával” címmel rendezett szemináriumon, ahol előadásában (melyet a folyóirat teljes terjedelmében közöl) hangsúlyozta: a leningrádi tűz okozta a legnagyobb pusztítást a nemzetközi könyvtári gyakorlatban.

A könyvtári katasztrófák tapasztalatainak leírásában hat olyan tényező ismétlődik, melyek nagymértékben befolyásolják a helyreállítási munka sikerét és a könyvtár működőképes állapotba való visszaállítását. Ezek a következők: az emberi reagálás intenzitása és a stresszhelyzetben való cselekvés képessége; a vezető, aki képes arra, hogy uralja a helyzetet, akinek van ereje a határozott cselekvéshez; a veszteségek és károsodások felbecsülésénél használatos szempontok; a teljes helyreállítási munka sorrendjét meghatározó akcióterv; a vezetés viselkedési stratégiája a sajtóban idő előtt megjelenő, gyakran pontatlan közleményekkel kapcsolatban; a helyreállítást végző munkatársak elhivatottsága, lehetőségeik és kítartásuk mértéke.

Rögtön az esemény után a könyvtárosoktól a felsőbb szervek gyakran megkövetelik a veszteség teljes számbavételét, a kár megállapítását, ami teljesen valószerűtlen információt eredményezhet. Amikor az Akadémiai Könyvtár munkatársai befejezik a leltározást, bizonyos, hogy rengeteg kiadványról nem tudnak számot adni. A tűz pusztító erejét és a több ezer önkéntes leningrádi segítőt figyelembe véve, akik a tűz utáni első napokban szárították a könyveket, elképzelhetetlen, hogy ne legyen veszteség, ha csak minimális mértékű is. Ha viszont nem fordultak volna segítségért a város lakóihoz, a kár sokkal nagyobb lett volna.

A leningrádi katasztrófa sok hasonlóságot mutat a firenzei nemzeti könyvtárban 1966-ban történt árvízzel. A könyvtár akkori igazgatója jó szándékú, de erős, határozott vezető volt, aki nem állt jó kapcsolatban a római vezetéssel. Mivel nem rendelkezett tartalék pénzeszközökkel az előre nem látható kiadásokra, ebben az esetben a vizes, iszapos könyvek elszállítására, kénytelen volt Róma engedélye nélkül más anyagi forrást felhasználni, többek között az állománygyarapítási keretet. Tudta, hogy ezért később vállalnia kell a felelősséget, de határozottsága és bátorsága megmentette az állományt a további veszteségektől. Ezenkívül nemzetközi támogatá-

sért folyamodott, így jelentős pénzügyi és személyi segítséget kapott különböző amerikai, angol és osztrák alapítványoktól. Ez vált a helyreállítási munka sikerének alapjává, míg végül megérkezett a segítség Rómából is. Firenzében ezután egyedülálló restauráló központot hoztak létre, az ott dolgozó mintegy száz szakember a szakmát főként angol és amerikai restaurátoroktól tanulta. A szerző szerint a leningrádi Akadémiai Könyvtárban is van lehetőség hasonló központ létrehozására, nemzetközi segítséggel.

1976-ban a St. Louis-i hadtudományi levéltárban nagy veszteséget okozó tűz volt, melyet meg lehetett volna akadályozni vagy kevésbé pusztítóvá tenni, ha a vezetőség a tűzvédelmi szabályzatban foglaltaknak megfelelően intézkedett volna. A philadelphiai jogi könyvtárban 1978-ban történt tüzeset az egyik legrendkívülőbb a katasztrófák történetében. A könyvtár igazgatója ugyanis hosszú ideig tartó sokkos állapotba került és képtelen volt meghozni a megfelelő intézkedéseket mindaddig, amíg nem kényszerítették rá.

A felsőbb szervek részéről a leggyakoribb magatartás a katasztrófa vétkesének kitaró keresése, holott a tények ritkán szolgáltatnak alapot a vádaskodásra. Az épületek állapota már a katasztrófa előtt is lehetett annyira rossz, hogy a pusztulás csak idő kérdése lett volna. Ez vonatkozik a leningrádi Akadémiai Könyvtár épületére is. Szerencsére az épület U alakja és a szorosan záródó tűzbiztos ajtók megakadályozták a teljes megsemmisülést, csak a belső részeket érte a tűz. Tulajdonképpen mindegy, hogy volt-e gyújtogatás 1988 februárjában vagy nem, a katasztrófa bármikor megtörténhetett volna.

Az Akadémiai Könyvtár az épület fenntartásához és a helyiségek jelentős felújításához szükséges pénzt nem kapta meg. A helyhiány további súlyos gondot jelent. Az elektromos rendszer sem tökéletes, a vezetékek megfelelő védelme az egész épületben nincs jól megoldva. Ki kellene cserélni vagy legalábbis meg kellene tisztítani a szellőzőberendezést és el kellene látni levegőszűrővel. Ugyanennyire fontos a megfelelő nedvességtartalom biztosítása.

Az adott körülmények között bármilyen katasztrófa esetén a felelősséget nemcsak az Akadémiai Könyvtár vezetőségének kellene viselnie, hanem egyenlő arányban azoknak is, akik megfosztották a könyvtárat azoktól az anyagi eszközöktől, melyek az épület biztonsági rendszerének

javításához és a helyiségekben szükséges mikroklíma kialakításához elengedhetetlenek lettek volna. Ez a gyűjtemény nemcsak egyike az ország könyvtárainak, hanem a világ egyik legnagyobb és legfontosabb könyvtára, s mint ilyen, jelentős támogatást érdemel országos és nemzetközi szinten egyaránt.

(Feimer Ágnes)

91/320

PACEY, Antony: Halon gas and library fire prevention = Can.Lib.J. 48.vol. 1991. 1.no. 33-36.p. Bibliogr.

A halongáz és a könyvtári tüzek megelőzése

Állományvédelem; Tűzeset

Halongázzal működő tűzoltókészülékek számos kanadai könyvtárban és levéltárban előfordulnak, különösen ott, ahol különleges gyűjteményeket védenek a víztől és a penésztől, amellyel a hagyományos, vízzel működő „sprinkler”-rendszerek járnak. Kanadában ígéretet tettek, hogy környezetkárosító hatása miatt 2000-re megszüntetik a halongáz használatát; jelenleg más gázokat fejlesztenek ki. A cikk leírja a halongázzal oltó rendszerek működését, megvizsgálja előnyeit (hatékonyság) és hátrányait (csak zárt helyiségekben működnek, költségesek, nagy koncentrációban károsak az egészségre).

(Autoref. alapján)

Feldolgozó munka

91/321

SIEVERT, MaryEllen C. – ANDREWS, Mark J.: Indexing consistency in Information Science Abstracts = J.Am.Soc.Inf.Sci. 42.vol. 1991. 1.no. 1-6.p. Bibliogr.

A tárgyszavazás egysége, következetessége az Information Science Abstracts c. referáló lapban

Deszkriptor; Információkeresési rendszer értékelése; Referáló lap -könyvtári; Tárgyszó

A tárgyszavazás következetessége miatti aggodalom nem újkeletű. Abszolút precizitás még ellenőrzött szótár esetén sem lehetséges, sem egy tárgyszavazó gyakorlatában, sem több tárgyszavazó között.

Az Information Science Abstracts-ben ismeretlen okból létrejött duplumtételek (az összes tételek 16,98%-a) alapján vizsgálták a tárgyszavazás egységességét. A tárgyszavazás teljesen egységes volt az esetek felében, és nem volt az a másik felében. Az ISA-ban a dokumentumokhoz egy fő- és két altárgyszót rendelnek hozzá. Ez a korlátozás és a kis szótár lehet a bipoláris megoszlás oka. A tárgyszavazás a kis ellenőrzött szótár alkalmazása esetén volt a legegységesebb, és a természetes nyelvből vagy ellenőrzött szótárból való átvétel esetén volt a legkevésbé az. Az adatok azt mutatták, hogy a cikkenként adott tárgyszavak számának növekedésével csökkent a tárgyszavazás egységessége.

A főtárgyszavak 50,39%-ban, az azonosítók 17,56%-ban bizonyultak egységesnek. Ha a nagy visszahívási arány elfogadható, legeredményesebb a deszkriptorok vagy a főtárgyszavak szerinti keresés. További kutatást érdemel, hogy a következetesség befolyásolja-e a keresés hatékonyságát. A különbözőképpen tárgyszavazott duplumtételek megléte miatt esetenként kétszeres az esélye annak, hogy kereséskor a megfelelő tárgyszót választják. A tárgyszavazás következetessége a tárgyszavazás mélységének növekedésével csökken. A bipoláris megoszlás további kutatására olyan fájlok alkalmasak, amelyekben dokumentumonként kevés tárgyszót választanak ki egy kis szótárból.

(Hegyközi Ilona)

91/322

KNUTSON, Gunnar: Subject enhancement: report on an experiment = Coll.Res.Lib. 52.vol. 1991. 1.no. 65-79.p. Bibliogr.

A katalógustételek tárgyi „dúsításának” kedvező hatása az állomány használatára; beszélő egy kísérletről

Állomány használata; Dokumentumleírás; Kísérlet; Online katalógus; Tárgyi feltárás; Tárgyszó

Egy felsőoktatási könyvtárban korábban nem kölcsönzött társadalomtudományi tanulmány-

gyűjtemények online katalógusbelli rekordjaihoz tematikus megjegyzéseket és tartalomjegyzékeket csatoltak. Ezután egy éven át figyelték a művek kölcsönzését. Ezzel egyidejűleg megfigyelték a művek egy kontrollcsoportjának, valamint egy harmadik, a tartalomjegyzéket feltüntető csoportnak a kölcsönzését. Az eredmények azt mutatják, hogy a katalógustételek tárgyi „dúsítása” következtében nőtt az érintett művek használata, azoké viszont nem, amelyek csak a tartalomjegyzéket tüntették fel. A cikk szól a böngészés, a kulcsszavas keresés és az online katalógus képernyőjének hatásáról, és javaslatokat tesz további kutatásokra.

(Autoref.)

Katalógusok

91/323

WELLINGS, Richard: Providing online access to different views of the library catalogue: further developments of BLCMP's OPAC = Program. 24.vol. 1990. 4.no. 343-356.p.

Online hozzáférés biztosítása a könyvtári katalógushoz különböző szempontok alapján: a BLCMP online katalógusának továbbfejlesztése

Integrált gépi rendszer; Online katalógus

A BLS (a BLCMP integrált könyvtári rendszere) onlinekatalógus-moduljának második jelentős felülvizsgálata lehetővé teszi a könyvtárak számára, hogy a használóknak a katalógusfájlokat különböző szempontból mutassák be. A rekordok kiválasztására szolgáló szoftver lehetővé teszi alkalmaz-katalógusok építését a könyvtár által meghatározott kritériumok szerint, mint pl. tárgy, formátum, hely vagy a kiadvány nyelve. Ezeket aztán felajánlhatják az online katalógus használóinak. A katalógusban a rekordok keresését és bemutatását továbbfejlesztették, minden esetben a tartalomnak megfelelően, pl. az egyes könyvtárak különböző algoritmusokat határozhatnak meg az egyes alkalmaz-katalógusok be-tűszavas kulcsának létrehozásához.

(Autoref.)

Információkeresés

91/324

HUNTER, Rhonda N.: Successes and failures of patrons searching the online catalog at a large academic library: a transaction log analysis = RQ. 30.vol. 1991. 3.no. 395-402.p. Bibliogr.

Az olvasók eredményes és eredménytelen keresései egy nagy egyetemi könyvtár online katalógusában; a használói „műveleti jegyzőkönyv” elemzése

Egyetemi könyvtár; Gépi információkeresés; Online katalógus

A cikk a North Carolina Állami Egyetem online katalógusában végzett keresések elemzéséről, ill. a kapott eredményekről számol be. A BIS (Bibliographic Information System) nevű katalógusban az 1989. október 22-28. közötti időszakból 4108 keresést vizsgáltak, a rendszer által rögzített és megőrzött adatok alapján. A BIS parancsvezérelt, és a használók számára cím, szerző, tárgy (LCSH vagy MeSH tárgyszavak) és LC-azonosítók szerinti keresést biztosít. Kulcsszavak és logikai operátorok használata nem lehetséges.

A vizsgálat első részében vizuálisan elemezték a használók által beírt parancsokat és kérdéseket, és különválasztották a látszatra helyesen, ill. helytelenül bevitt szövegeket. Mivel a gép azt nem tudta „megmondani”, hogy az egyes keresések eredményeztek-e találatot vagy nem, a kétes esetekben a kereséseket meg kellett ismételni.

Az elemzés második részében a kudarcral végződött kereséseket a probléma okai szerint 18 kategóriákba sorolták, pl.: elírás, névelőhasználat, keresztnévvel kezdett szerző, helytelen tárgyszó használata, a BIS alapvető ismeretének hiánya stb. Ahol több hiba is előfordult, pl. helyesírási hiba és nem létező deszkriptor használata, ott az illető keresést a „súlyosabb” problémához (e példa esetében az utóbbihoz) sorolták.

Az eredmények összegzésekor az derült ki, hogy a leggyakoribb négy probléma a következő volt: nem megfelelő tárgyszavak használata (a 2754 rossz keresésből 807), a BIS elégtelen ismerete (496), gépelési hiba (412) és olyan információk keresése, amelyek nem szerepeltek az

adatbázisban, tehát más forrásból kellett volna kikeresni őket (221).

A felmérés eredményeként kapott információkat a könyvtárosok a használói képzés során kívánják hasznosítani. A BIS elégtelen ismeretéről, ill. a helytelen keresőkifejezések használatáról tanúskodó keresések nagy számából a könyvtárosok kénytelenek voltak arra következtetni, hogy a BIS nyomtatott használati útmutatóját, amely egyébként az elsőéveseknek kötelező olvasmány, a legtöbben egyáltalán nem olvassák el. Ezért azt tervezik, hogy a fejezetet átírva, rövidebbre fogva, megpróbálják azt vonzóbbá tenni. A kérdés persze megmarad, hogy hogyan lehet sikeresen megtanítani egy online katalógus használatát, amikor azt az emberek nem akarják megtanulni. A válasz erre csak az lehet, hogy az információszakembereknek olyan rendszereket kell tervezniük, amelyek használata semmilyen előzetes gyakorlást, pláne kötelező, feladatokkal tarkított előtanulmányokat nem kíván meg.

(Novák István)

91/325

PHILIP, G. [et al.]: Design and evaluation of a speech interface for remote database searching = J.Inf.Sci. 17.vol. 1991. 1.no. 21-36.p.

Beszéd-interfész tervezése és értékelése, online információkeresésben

Beszéd felismerés; Ember-gép kapcsolat; Kísérlet; Online információkeresés

Egy kétéves kutatási program során beszéd-interfészt terveztek, valósítottak meg és értékelték a British Library Blaise online szolgáltatásához. A 80-as évek elején már létrehoztak egy primitív beszéd-interfészt egy belső, szöveges kereső rendszerhez (MicroBIRD). Ennek értékelése igen hasznos adalékokkal szolgált.

A cikk a Blaise rendszerhez tervezett beszéd-interfész hardverét és szoftverét ismerteti, a Blaise keresőnyelvének mondatát elemzi, és bemutatja az új interfész tervezési jellemzőit.

A sikeres tervezést követően vizsgálták a használók reakcióit, különös tekintettel arra, hogy a billentyűzet-/hanginput és a képernyő-/beszéd-output milyen arányát kedvelik. Sokféle témával végeztek egy sor kísérletet. Ezek értéke-

lése azt mutatta, hogy a beszéd-interfész legelőnyösebb alkalmazási területe a parancsok inputja. Csaknem olyan gyors, mint a billentyűzet, néha még gyorsabb is. A beszéd-output viszont elsősorban a használóknak való gyors útmutatásra való (pl. „help”-üzenetek). Teljes bibliográfiai rekordok felolvasása fárasztó és túl lassú. A beszéd-outputot a rekordok kiválasztott részeire kell (pl. szerző és cím) korlátozni.

Végül az eredmények azt is megmutatták, hogy a jelenleg hozzáférhető beszéd felismerő és -szintetizáló hardverből intelligens szoftverrel együtt az online információkereső rendszerek igényeihez alkalmas interfész alakítható ki.

(Autoref. alapján)

91/326

FRANTS, Valery I. – SHAPIRO, Jacob: Algorithm for automatic construction of query formulations in Boolean form = J.Am.Soc.Inf.Sci. 42.vol. 1991. 1.no.16-26.p. Bibliogr.

Algoritmus a keresőkép Boole-algebrai formában való automatikus megszerkesztésére – a pertinensnek minősített dokumentumok alapján

Algoritmus; Ember-gép kapcsolat; Keresőkép; Relevancia

Számos pragmatikus feltételezés alapján algoritmust fejlesztettek ki a keresőkép Boole-algebrai formában való automatikus megszerkesztéséhez. A javasolt algoritmus lényegesen egyszerűsíti a végső felhasználóval való interakciót. A használó keresőkérdését egy, az igénye szempontjából pertinens dokumentumhalmazzal fejezik ki. A keresés minősége csak az algoritmustól függ, és attól, hogy a használó információigénye a keresőkérdésben mennyire teljesen és pontosan jelenik meg. Az algoritmus hasznos lehet a keresőkérdések megfogalmazásának korrekciójára is a használó visszacsatolása alapján, a rendszerrel való interakciója során.

(Autoref.)

91/327

KALTENBORN, Karl-Franz: Endnutzerecherchen in der CD-ROM-Datenbank Medline. Teil 1 =

Nachr.Dok. 42.Jg. 1991. 2.no. 107-114.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. angol nyelven.

A végfelhasználók által végzett keresés a Medline CD-ROM-adatbázisában

Adatbázis -orvostudományi; CD-ROM; Gépi információkeresés

A CD-ROM-adatbázisok mint új információtechnológia bevezetése alapvetően megváltoztatta az információszerezés módszereit bizonyos szakterületeken. A címben említett kutatás során három vizsgálatot végeztek. A végfelhasználók nagy többsége (89,3%) elégedett volt keresési eredményeivel; a kevésbé tapasztalt keresők inkább, mint a tapasztaltabbak.

A CD-ROM-rendszereket túlnyomórészt a mindennapos klinikai illetve kutatási rutinfeladatokhoz használták. A közvetítők útján végzett online keresések gyakrabban függnék össze egyszerű szakmai képzéssel vagy továbbképzéssel. A megkérdezett orvosok és kutatók számára a CD-ROM-on végzett önálló keresés a tudományos ismeretszerzés legkedveltebb formája. Az elemzett önálló keresések során a keresési stratégiákban kimutattak hibákat és hiányosságokat, amelyek észrevétlen információvesztéshez és a tudomány állásának téves megítéléséhez vezettek.

(Autoref.)

91/328

TAUCHERT, W – HOSPODARSKY, J. – KRAUSE, J. [et al.]: Effects of linguistic functions on information retrieval in a German-language full-text database: comparison between retrieval in abstract and full text = Online Rev. 15.vol. 1991. 2.no. 77-86.p. Bibliogr.

A nyelvi funkciók hatásai az információkeresésre egy német nyelvű teljes szövegű adatbázisban: a referátumokban és a teljes szövegben való keresés összehasonlítása

Adatbázis -szabadalmi; Gépi információkeresés; Nyelvészeti kérdések; Referátum; Teljes szövegű adatbázis

A cikk beszámol a PADOK-II információkeresési kutatási program eredményeiről. A kutatás 1987 novemberében kezdődött. A regensburgi egyetem nyelvi informatikai csoportja és a Német Szabadalmi Hivatal közös kutatása, amelyet a Német Kutatási és Műszaki Minisztérium szponzorál. Hosszútávú célja a mesterséges intelligencia integrálása az információkeresési kutatásokba, anélkül, hogy a hagyományos információkeresési módszereket figyelmen kívül hagynák. A PADOK-II-ben egy olyan információkereső rendszert vizsgálnak, amely indexeli a dokumentumokat, ahelyett, hogy szabadszöveges vagy morfológiai komponenseket használna fel.

Nagyszabású keresési kísérletet végeztek a német szabadalmi tájékoztatási rendszerre alapozva. Tíz használó 400 kérdésére adtak választ szimulált helyzetekben. Az eredmények alapján arra keresték a választ, hogy mi a szerepük a nyelvi funkcióknak egy indexelő rendszer teljesítményében. A kísérlet melléktermékeként vizsgálták a dokumentum terjedelmének és szerkezetének hatását a német szabadalmi tájékoztatási rendszer legésszerűbb alapvető tartalmának meghatározása érdekében.

(Autoref.)

Olvasószolgálat, referenz

91/329

GOODYEAR, Mary Lou – BLACK, William K.: Combatting sexual harassment: a public service perspective = Am.Lib. 22.vol. 1991. 2.no. 134-136.p.

Harc az olvasószolgálatos könyvtárosok szexuális molesztálása ellen

Olvasószolgálat

Tegyük fel, hogy egy egyetemi könyvtár tájékoztató szolgálatának munkatársnője egy percre elhagyja a pultot, s mire visszatér, félre nem érthető obszcén üzenet várja a biológiai lexikon női testet ábrázoló oldalára helyezve. Vagy például az olvasóterem egy csendes sarkában vizsgára készülő csinos leányzót kezd molesztálni egy ifjú. Mit lehet tenni ez ellen?

Az Iowa State University könyvtárában tervet dolgoztak ki az ilyen és hasonló incidensek megakadályozására, a „zaklatásmentes környezet” megteremtése érdekében. Elsőként az ALA „Nők Helyezete a Könyvtárban” bizottságának útmutatójára támaszkodva meghatározták azokat az eseteket, melyek szexuális molesztálásnak minősülnek. Másodszor felvették az egyetem azon szervezeteivel a kapcsolatot, melyekkel együttműködve sikeresen küzdhetnek ezek ellen. Így például megállapodtak az egyetem dékáni hivatalával, hogy a könyvtár által bejelentett eseteket kivizsgálják; a súlyosabb cselekmények ügyében rendőrségi eljárást kezdeményeznek, enyhébb eseteket (pl. szóbeli zaklatás) pedig az egyetemi bíróság elé visznek.

Az egyetemi nőbizottság is hathatós támogatást nyújt. Bátorítják a lányokat, hogy zaklatás esetén tegyenek bejelentést a könyvtár illetékeseinél, és tanfolyamot szerveznek a könyvtárosnők részére, hogy minél eredményesebben tudják kezelni az ilyen eseteket. A könyvtárosok maguk is elindítottak egy továbbképző sorozatot. Célja, hogy a munkatársak körében tudatosítsák: a könyvtárosok feladata ugyan az olvasók szolgálata, ami látszólag ellentétben áll a kellemetlenkedő olvasókkal való szembeszállással, de a könyvtár jó működésének alapfeltétele a zavartalan, nyugodt környezet, ezért az ezt felborító látogatók „nem érdemelnek kíméletet”!

(Fazokas Eszter)

91/330

GREMMELS, Gillian S.: Reference in the public interest: an examination of ethics = RQ. 30.vol. 1991. 3.no. 362-369.p. Bibliogr.

A referenz a közérdek szolgálatában; a „semlegesség” mint erkölcsi kérdés

Könyvtáresetika; Referenz; Tájékoztatás szabadsága

A referenzkérdések általában nem jelentenek etikai problémát a könyvtárosnak. Abban az esetben merül fel e dilemma, ha az olvasó érdeke ütközik a társadalom érdekével (kábitószerszerzési lehetőségek, atomfegyverek előállítás vagy egy város vízhálózatának megmérgezése

módja iránt érdeklődik az olvasó), vagy az olvasó érdekei a könyvtár mint intézmény érdekeit sértik (orvosi vagy jogi kérdésekben téves felvilágosítás, amelyért az olvasó bepereli a könyvtárat), illetve ha a könyvtáros személyes meggyőződésével ellentétes tájékoztatást kellene nyújtson.

Az ALA 1981. évi állásfoglalása szerint a könyvtárosoknak a legmagasabb szinten kell biztosítaniuk szolgáltatásaikat a megfelelően szervezett gyűjtemények alapján, pártatlan és tisztességes szolgáltatási politikát kell folytatniuk, precíz, szakmailag pontos, elfogulatlan és udvarias válaszokat kell adniuk minden referenzkérdésre. A semlegesség megőrzése – mint minden más szakma esetében – a könyvtárosoknak is nehéz, mert saját értékrendjük befolyásolja döntéseiket, továbbá a felhasználható tájékoztatási eszközök sem felelnek meg minden esetben az objektivitás követelményeinek.

A könyvtári szolgáltatások filozófiája – különösen az Egyesült Államokban – magán viseli a liberalizmus hatását. Ennek szellemében a könyvtár keretet biztosít ahhoz, hogy a használók kielégíthessék információs igényeiket, de nem minősíti az emberek igényeit és szükségleteit. Annak ellenére, hogy a liberalizmus nagy szerepet játszik az egyéni szabadságjogok biztosításában, a könyvtárak szempontjából a teljes egyenlőség helyteleníthető abban az esetben, ha az egyénnek nyújtott szolgáltatás veszélyezteti a társadalmat vagy annak egy csoportját.

A közérdekre vonatkozó új elméletet, melynek lényege, hogy az egyént teljes kapcsolatrendszerében vizsgálja, „kommunisztikus” elméletnek nevezi a szerző. Eszerint a közérdek nem statikus, ellentétes és egymásnak ellentmondó elemekből épül fel. E szemlélet többet kíván a könyvtárostól, mint az objektivitás szem előtt tartását. Az objektivitás csupán illúzió, hiszen a referenz folyamatban részt vevő kérdező, válaszadó, valamint a felhasznált tájékoztató eszközök nem mentesek az elfogultságtól, a tájékoztatás csak e három interakciója révén valósulhat meg. Egy etikai dilemmát rejtő kérdés megválaszolásakor a referenzkönyvtárosnak mérlegelnie kell, hogyan szolgálja legjobban a közérdeket. E szemlélet sok könyvtáros számára elfogadhatatlannak tűnik, mert nem kínál mindenkor alkalmazható sémákat bizonyos kérdéstípusokra, szituációkra. Természetesen fennáll a személyes meggyőződés túlzott érvényesülésének veszélye, de a döntés a könyvtárosra hárul, munkájá-

ban nagyobb szerepet kap a bölcsesség és a felelősség.

(Pappné Farkas Klára)

91/331

HARDY, Gayle J. – ROBINSON, Judith Schiek: Reference service to students: a crucible for ethical inquiry = RQ. 30.vol. 1990. 1.no. 82-87.p. Bibliogr.

Egy kényes etikai kérdés: referenz-szolgáltatások az egyetemi hallgatók számára, tanulmányi feladataikhoz

Didaktika -felsőoktatási; Egyetemi hallgató; Felmérés; Könyvtáresetika; Referenz

A tanár-diák-könyvtáros kapcsolat etikai problémákat vethet fel, attól függően, hogy a referenz szolgáltatást igénylő hallgató könyvtár szakra jár vagy sem. Eddig kevés publikáció jelent meg e kérdésekről, a problémák bemutatása meglehetősen egyoldalú volt. Norman D. Stevens például a következőképpen jellemezte a könyvtáros hallgatókat: „ostobák, a legrosszabb könyvtárhasználók, akik elvárják a könyvtárostól, hogy feladataikat helyettük elvégezze, ahelyett, hogy elsajátítsák megoldásuk módját”.

A közelmúltban felmérést készítettek az Egyesült Államokban. A vizsgálatban 66 könyvtáros, 74 oktató és 515 hallgató (24 könyvtárosképző intézményből) vett részt. A kérdőívek tanúsága szerint a tájékoztató és könyvtártudományi szak-könyvtárosok számára intézményük nem ad irányelveket a könyvtáros hallgatók kezelésére. Azon könyvtárakban is, ahol alkalmaznak ilyen elveket, csak szóbeli megállapodásokról van szó. Az oktatók hasonlóan vélekednek, mint a könyvtárosok. A hallgatók döntő többsége nem tudta eldönteni, hogy alkalmaznak-e korlátozásokat a nekik nyújtott szolgáltatásokban. Véleményük szerint a tisztesség úgy kívánja, hogy csak végső esetben forduljanak a tájékoztató könyvtárhoz. Erkölcsi érzékükön kívül visszatartja őket a félelem is, hogy a könyvtáros megvetését válthatja ki kérdezősködésük vagy lustának tartják majd őket. Bár döntő többségük szerint minden hallgató egyenlő elbánásban részesül, néhányan hátrázottan állították, hogy vannak olyan könyv-

tárosok, akik megszűnnek segítőkésznek lenni, mihelyt kiderül, hogy a kérdező könyvtár szakos.

Az oktatók egybehangzó álláspontja szerint célszerű lenne a könyvtárosok segítségnyújtását a tájékoztató apparátus használatának elmagyarázására korlátozni. Ebből egyelőre annyi valósul meg, hogy a házi feladat elkészítésétől elzárkóznak a könyvtárosok, különben ugyanúgy szolgálják ki a könyvtár szakos hallgatókat mint az összes többi olvasót. A könyvtárosok az egyenlőség megvalósítására törekednek munkájuk során, de így is szubjektív döntések sorozatát kell meghozniuk, mindenkor szem előtt tartva a kérdező személyes érdekeit.

A kérdőívek kiértékelése során világossá vált, hogy a könyvtárosképzés hatékonyságának fokozása érdekében szorosabb kapcsolatot kell kialakítani a tájékoztató könyvtárosok és az oktatók között, együttesen kell kidolgozniuk a hallgatók kiszolgálásának elveit és a könyvtárosok bevonását a gyakorlati ismeretek elsajátíttatásába. A képzés során a hallgatókban ki kell fejleszteni a könyvtáros-olvasó kapcsolatára vonatkozó helyes szemléletet, amely gyakorló könyvtárosként megfelelő döntések meghozatalára teszi alkalmassá őket.

(Pappné Farkas Klára)

91/332

WHITLATCH, Jo Bell: Reference service effectiveness = RQ. 30.vol. 1990. 2.no. 205-220.p. Bibliogr.

A referenzmunka hatékonyságának mérése

Felsőoktatási könyvtár; Hatékonyság; Kísérlet; Kommunikáció -használókkal; Referenz

A termelő és a szolgáltató szervezeteket igen csak eltérő tulajdonságok jellemzik. Az utóbbiak – e csoportba tartoznak a könyvtárak is – szolgáltatásainak (termékeinek) előállításában közvetlen szerepet játszanak a használók, akik ezen keresztül a szervezetet is alakítják. Minél nagyobb a szerepük, annál több a bizonytalanság a szervezet „termelésében”. A szolgáltatást többnyire személyes interakció révén juttatják el a használóhoz. Igen nehezen értékelhető a többnyire nem megfogható szolgáltatások minősége. A teljesítményt javítja, ha csökken a szolgáltató

bizonytalansága, s ennek fontos eszköze a visszacsatolás, annak megismerése, hogy mennyire volt eredményes a szolgáltatás.

Észak-Carolina államban öt felsőoktatási intézmény könyvtárának tájékoztató könyvtárosai körében (összesen 62 fő) végeztek vizsgálatot, úgy, hogy minden ötödik tájékoztatói kérdéssel (397-es mintából 257 kérdéssel) kapcsolatban kérdőívet töltek ki a használókkal és a könyvtárosokkal. Állításokat soroltak fel a szolgáltatások végtermékével, eredményével, a használók szocializáltságának fokával, a szakismeretekkel, a könyvtáros szolgáltatásra orientáltságával, elégedettségével, motiváltságával, a visszacsatolással, az időfelhasználással, a segítség típusával kapcsolatban, amelyekre egy-egy skálán kellett reagálni. (Pl. az egyetértés szintjét, az elégedettség mértékét meghatározva.) A válaszokat komplex statisztikai elemzésnek vetették alá. Elsősorban a regresszió-analízist alkalmazták annak megállapítására, hogy a felsorolt tényezők hogyan függnek egymástól.

A referenzmunka hatékonyságát a legjelentősebben befolyásoló tényezők: a szolgáltatónak a feladattal kapcsolatos ismeretei; szolgáltatásra orientáltsága; a használó visszacsatolása; a szervezet feszültségei, elsősorban az időhiány. Érdekes módon a használók nem a kimerítő és alapos tájékoztatást, hanem a célratoró, tömör, gyors információt értékelik a tájékoztató pult mellett.

A vizsgálat alapján néhány gyakorlati következtetés, javaslat is született, amelyek a tájékoztató szolgáltatás hatékonyságát növelhetik. Érdemes a munkát úgy elosztani, hogy szakreferens vagy a témában járatos könyvtáros oldjon meg egy-egy feladatot. A formális és házi adatbázisokat – a forrástájékoztatás szintjén is – be kell építeni a gyorsan elérhető tájékoztatói eszköztárba. Meg kell tanítani a könyvtárosokat arra, hogyan „csalhatnak ki” több visszajelzést a használóktól. A figyelmes meghallgatás, az érdeklődés, a segítőkészség és az udvariasság nélkülözhetetlenek. A könyvtáros mérlegelje azt, hogy a válasz mennyi idejét emészt fel a használónak. A hatékony referenz-szolgálat elképzelhetetlen anélkül, hogy a tájékoztató könyvtáros ne vállaljon aktív szerepet a könyvtár gyűjteményfejlesztő, kölcsönző és feldolgozó munkájában, a használhatóság szempontjait képviselve.

(Orbán Éva)

91/333

STRÄTER, Elisabeth: Moderne Informationsvermittlung und Literaturversorgung. Ein Modellversuch in Niedersachsen = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 3.no. 268-272.p.

Korszerű információszolgáltatás és dokumentumellátás videotex bevonásával. Modellkísérlet Alsó-Szászországban

Adatbázis; Közművelődési könyvtár; Videotex

1990 nyara óta folyik Alsó-Szászországban az a kísérlet, amelynek keretében a német videotex-rendszeren (Bildschirmtext, BTX) keresztül teszik hozzáférhetővé kisebb közművelődési könyvtárak számára a tartományi könyvtári számítástechnikai adatbázisait. Az adatbázisok a következőket tartalmazzák: a közművelődési könyvtárak számára elsősorban érdekes monográfia- és folyóirat-lelőhelyadatok, a nemzetközi folyóiratirodalom bibliográfiai adatai, a tudományos szakirodalom recenzióinak nemzetközi bibliográfiája, tárgyszóindex és nemzeti bibliográfiák (1985-től a német és a brit).

A BTX-terminálokat az alsó-szászországi Tudományos Minisztérium bocsátotta térítésmentesen a kísérletben részt vevő 10 könyvtár rendelkezésére.

Az érintett könyvtárak közül a Sykében lévő városi könyvtár van a legpozitívabb véleménnyel a kísérletről. Az adatbázis-használton kívül a könyvtárközi kölcsönzést, tájékoztatást és az állománygyarapítást végzik BTX segítségével. A könyvtárközi kölcsönzés korábbi, 4 hetes átfutási idejét sikerült így módon 14 napra csökkenteni, a kölcsönzések 70%-át bonyolították BTX-en. További előnye, hogy nem kell nyomtatványokat kitölteni, a bibliográfiai adatokat automatikusan nyomtatja ki a rendszer a küldő könyvtár dokumentumának jelzeteivel együtt, így a küldő könyvtár mentesül a jelzet kikeresése alól.

Az eddigi eredmények alapján a sykei városi könyvtár a kísérlet letelte után is folytatni kívánja a BTX igénybevitelét és a rendszerhez való végleges csatlakozás mellett döntött.

(Kovács Lászlóné)

91/334

BONK, Sharon: Interlibrary loan and document delivery in the United Kingdom = RQ. 30.vol. 1990. 2.no. 230-240.p. Bibliogr. 24 tétel.

**Könyvtárközi kölcsönzés és dokumentum-
szolgáltatás az Egyesült Királyságban**

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtári rendszer; Könyvtárközi kölcsönzés; Nemzeti könyvtár; Térítési szolgáltatás

Az angol és az amerikai könyvtárközi kölcsönzési rendszer alapvetően eltérő volta miatt direkt összehasonlításuk nem könnyű, ezért a szerző az angol helyzet ismertetése során csak bizonyos pontokon tér ki az amerikai gyakorlatra.

A mai centralizált brit könyvtárközi kölcsönzési rendszer alapjait az ötvenes években fektették le azzal a céllal, hogy elébe menjenek a könyvtárak igényeinek, lépést tartsanak a kiadványözönnel és a korszerű technológia használatával. Kezdetben az ország tudományos, műszaki és gazdasági fejlődését volt hivatva támogatni, ma valamennyi könyvtártípust szolgálja a British Library Dokumentumszolgáltató Központja (BLDSC) világszerte (39% felsőoktatási könyvtár, 47% szakkönyvtár és 14% közművelődési könyvtár veszi igénybe). Nagy-Britanniában a BLDSC mellett jelentős szerepet játszik a könyvtárközi kölcsönzésben a hét regionális könyvtári hálózat, valamint a skót és a walesi nemzeti könyvtár. A könyvtárak részvétele a regionális hálózatokban önkéntes, tagsági díj befizetése révén biztosítják a szolgáltatásokat. A tagkönyvtárak állományáról központi katalógus tájékoztat. Léteznek még egyéb formális és informális együttműködési formák a könyvtárak bizonyos csoportjain belül. A JANET például online katalógusai és elektronikus postája révén nyújt segítséget az egyetemi könyvtáraknak a könyvtárközi kölcsönzéshez a bibliográfiai adatok és a lelőhely megadásával.

Nagy-Britanniában a könyvtárközi kölcsönzési rendszer térítési szolgáltatásokat nyújt kupon segítségével, míg az amerikai rendszer alap-

ja a viszonyosság, a díjak közvetlenül nem jelennek meg, kivéve az egyetemi könyvtárakat.

A teljes könyvtárközi forgalom irányítását és összehangolását a BLDSC végzi, statisztikákat készít és elemzéseket bocsát közre a hatékonyság fokozása érdekében. Se szeri, se száma a könyvtárközi kölcsönzés feladatait, eredményeit és jövőjét elemző publikációknak. Az 1994-ig szóló tervekben a BLDSC igazgatója aggasztónak ítéli a könyvtárközi kölcsönzés és a dokumentumszolgáltatás várható alakulását az intézmény anyagi nehézségei és a piaci helyzet változása (konkurencia megjelenése és erősödése) miatt. Várhatóan a kevéssé használt dokumentumok (régi könyvek, hivatalos kiadványok, régebbi kutatási jelentések) szolgáltatása sínlyi majd meg a piaci feltételek változását, ugyanis ezt a területet a konkurens dokumentumszolgáltatók nem vállalják fel, a BLDSC pedig csak egyre emelkedő térítési díjakkal tudja fenntartani szolgáltatásait a már kialakított színvonalon. Egyre többen kérdőjelezik meg a BLDSC hosszútávú szerepét illetve elsőségét a könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás területén.

Az OCLC jövője sem bízató az Egyesült Államokban. A statisztikák azt mutatják, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben és dokumentumszolgáltatásban résztvevő könyvtárak és a kérések száma rohamosan nő, de az utóbbi tíz évben a teljesítési arányt illetően sokat romlott a helyzet. Szakemberek ezt azzal magyarázzák, hogy bonyolultabbá vált a könyvtárközi kölcsönzés, a műveletek sokkal képzetesebb szakembereket igényelnek, ugyanakkor a korszerű technika és az adatbázisokban felhalmozott információmennyiség irreális reményeket ébreszt a könyvtárakban és a felhasználókban.

(Pappné Farkas Klára)

91/335

CORNISH, Graham P.: CD-ROM: Impact on the interlending area = ABI-Tech. 11.Jg. 1991. 1.no. 11-14.p.

Res. német nyelven.

A CD-ROM hatása a könyvtárközi kölcsönzésre

CD-ROM; Könyvtárközi kölcsönzés

A bibliográfiai adatbázisokat, központi katalógusokat vagy dokumentumok teljes szövegét tartalmazó, mind nagyobb népszerűségnek örvendő CD-ROM-ok várhatóan mind hangsúlyosabb szerepet kapnak a dokumentumszolgáltatásban. A lemezekről percek alatt továbbítható elektronikus úton nagyon jó minőségű másolat a megrendelőnek.

Az ilyen célokra történő CD-ROM-használat kérdéseit tárgyalja a cikk, különböző szempontokból:

1. Igény. – Rendkívüli tárolókapacitása miatt a CD-ROM a korábbiaknál jóval több kiadvány bibliográfiai adatait képes nyújtani, de a dokumentumok eredetijének hozzáférhetővé tétele már korántsem biztosítható teljességgel (a teljes szövegű anyagok ez alól kivételek).

2. Gyűjtemény. – A hagyományos információhordozóknál lényegesen több dokumentumhoz biztosíthat a CD-ROM hozzáférést, azok igényesebb, több szempontú visszakereshetőségének biztosítása mellett. Ugyanakkor a CD-ROM-ok kis mennyiségű adatok rögzítéséhez nem gazdaságosak, a gyártók ezért olyan átfogó szakterületek irodalmát dolgozzák fel szívesen, amelyre nagy kereslet várható. A könyvtár így kénytelen akkor is az előrecsomagolt információ-tömeget magas áron megvásárolni, ha annak csak kis részére lenne szüksége. A speciális témát gyűjtő kis-könyvtáraknak tehát nem jelenthet ez a technika megoldást.

3. Az információhoz való hozzáférés. – Minden dokumentumszolgáltató központ számára nagy jelentőségű a lelőhely-információ. Ebben fontos szerepe lehet a CD-ROM-oknak mint központi katalógusokat, lelőhelyjegyzékeket és teljes könyvtári gyűjtemények adatait tárolni képes eszköznek, de az adatok aktualizálása nehezebb, mint az online adatbázisoké. Több lelőhely-adatbázis egy lemezen való használhatósága megkíméli a könyvtárat az online üzemmód költségeitől, de – az adatbázisok integrálásának hiányában – a keresést többször kell megisméltetni.

4. A dokumentumhoz való hozzáférhetőség. – A CD-ROM segíthet sok könyvtár állományában való tájékozódásban, arra azonban már nem képes választ adni, hogy egy adott könyvtárban egy bizonyos folyóiratszám ténylegesen megtalálható-e. A teljes szövegű dokumentumokat tároló lemezek sokkal több dokumentumot képesek eredetiben is biztosítani a könyvtáraknak,

mint eddig bármilyen módszer, és a nyomtatásban még meg sem jelent dokumentumokhoz való hozzáférést is lehetővé tehetik. Hiába képes azonban minderre technikailag, ha szerzői jogi problémák miatt a könyvtár nem, vagy csak megkötésekkel készíthet a dokumentumokról másolatot.

5. Kommunikáció. – Minden dokumentumszolgáltatás alapvető feltétele a jó kommunikációs kapcsolat. Nem elegendő ugyanis, főleg a műszaki irodalom esetében, ha a könyvtár megtudja a forrást, ha magát a dokumentumot a hagyományos, lassú postai úton képes csak beszerezni. Ezen segíthet a CD-ROM-nak az elektronikus postával, telefaxszal történő összekapcsolása, amin most dolgoznak.

6. Rendszerek. – A lehető legkevesebb bürokratikus ügyintézással járó dokumentumszolgáltatás számíthat csak népszerűsége. Rendkívül fontos szempont, hogy az automatikus ügyintézés abszolút megbízható legyen, mert a használó bizalma elveszíthető pl. egy téves számlázással.

(Kovács Lászlóné)

Dokumentációs eljárások és termékeik

91/336

MURATOV, A.L. – SEMENOVKER, B.A.: Koncepcija gosudarstvennoj bibliografii. Proekt = Sov.Bibliogr. 1991. 2.no. 3-18.p.

A nemzeti bibliográfia koncepciója. Tervezet

Nemzeti bibliográfia

Az információs szférában lezajló gyökeres változások nyomán – elsősorban az információpiac kialakulásával kapcsolatban – újra kell gondolni a szovjet országos bibliográfia jövőjét is (eddig a nem profit-orientált kulturális szférához tartozott). Az elsődleges feladat az országos bibliográfia műszaki feltételeinek korszerűsítése, ezzel egyidejűleg áttérés a nemzetközi szabványokra, ami megkönnyítené a Szovjetunió kilépését a nemzetközi információpiacra. A cikk a nemzetközi gyakorlat alapján tekinti át a szovjetunióbeli teendőket.

Az elektronikus publikációk megjelenésével a bibliográfiai regisztrálás a kiadványok számbavétele helyett mindinkább a művek (szövegek) regisztrálása lesz. A szöveg és a bibliográfiai információ egybeolvadása a könyvtár és a könyvtári katalógus koncepciójának megváltozásához vezet. A nemzeti bibliográfiai adatbázisok az országos dokumentumállomány katalógusai lesznek.

A szovjet országos bibliográfiát a Össz-szövetségi Könyvkamara állítja össze, amely egyben az orosz nemzeti bibliográfia központja is (kivéve a külföldön megjelenő orosz nyelvű irodalom számbavételét, amely csak a tervekben szerepel). A nemzeti bibliográfiák gyűjtőköre kétféle lehet: az adott országgal kapcsolatos irodalom, vagy az adott néppel (etnikummal) kapcsolatos irodalom. További alcsoportokra is oszthatók területi, nyelvi, etnográfiai szempontból. Az országos bibliográfia csak a területi elvet veheti figyelembe, és az új kiadványtípusok iránt is érzékenynek kell lennie.

A szovjet országos bibliográfiai rendszer intézményei a könyvkamarák, amelyek feladata a Szovjetunió, a köztársaságok és autonóm köztársaságok kiadványainak számbavétele. A gépesítés révén a rendszer sokkal sokrétűbbé fog válni, a bibliográfiai feldolgozásba bekapcsolódnak különféle intézmények, külföldi nemzeti bibliográfiai központok, magáncégek, stb. Különböző szervezeti struktúrák kialakulása várható: a) az eddigi szövetségi-hivatali struktúra az össz-szövetségi és köztársasági kulturális minisztériumok irányítása alatt megmarad, de a föderatív jelleg az új szövetségi szerződéstől függ; b) osztott katalógizálás regionális elven: a Szovjetunióban és Oroszországban a nagy terület miatt a megalakuló regionális központok együttműködése révén fog létrejönni a nemzeti bibliográfia; c) osztott katalógizálás a rendszer résztvevőinek szakosodása útján, azaz a szakmai információs központok is részt vesznek a nemzeti bibliográfia előállításában; d) a kiadványtípusok számbavétele bibliográfiai intézetek összefogásával; e) külső cégek bevonása főként a retrospektív konverzió, a szoftverellátás és az előzetes katalógizálás megvalósítása terén; f) az országos bibliográfiai központ módszertani tevékenységet is kifejt.

Az országos bibliográfia teljessége érdekében az országos bibliográfiai központba kötelezpéldány-szolgáltatás útján kerülnek a kiadványok; ennek módjai a privatizáció során változhatnak, a

szolgáltatási kötelezettséget és a szerzői jogok védelmét jogszabályban kell rögzíteni.

A fejlett országokban az országos bibliográfia kétféle tevékenységet végez: az egységesített adatok (személynevek, testületi nevek, anoním művek címe, osztályozási jelzet, tárgyszó stb.) előállítását, illetve a különböző (kurrens, retrospektív, kumulatív stb.) bibliográfiák és adatbázisok létrehozását. Az országos bibliográfiát az egyéb információs rendszerektől a feldolgozott dokumentumok körének teljessége különbözteti meg. Az elektronikus kiadványszerkesztés elterjedésével a nemzeti bibliográfiai központok lehetőséget kapnak a válogatás teljes elhagyására, lehetővé és gazdaságossá válik a kötelezpéldányok teljes körű feldolgozása.

A bibliográfiai leírást nemzetközi szabványok szabályozzák. Az osztályozási rendszernek biztosítani kell, hogy a nemzeti bibliográfia a nemzetközi információs piacra is kijuthasson (főként az ETO jöhet szóba), a tárgyszavas visszakereső rendszer lehetőleg kapcsolódjék a többi ország tárgyszórendszeréhez. A szoftverek egyre inkább a bibliográfiai adatbázisokkal együtt használt teljes szövegű adatbázisok építését támogatják. A bibliográfia nyelvét a bibliográfiai központnak kell eldöntenie: lehet az eredeti nyelv, az ország hivatalos nyelve vagy valamelyik világnyelv. A gépi formában való terjesztéshez célszerű a nemzetközi csereformátumot választani. A bibliográfia adattartalmát az országos szabvány határozza meg, de lehetőséget kell adni a felhasználónak az adatelemenként való leválogatásra. Biztosítani kell a gépi formában a módosítás lehetőségét is.

El kellene érni, hogy a dokumentum megjelenésétől a bibliográfiai feldolgozásig a lehető legkevesebb idő teljen el, a legjobb az egyidejűség lenne.

Az országos bibliográfiai központ országos bibliográfiai szolgálatot működtet. Ez a központ összes adatbázisát felöleli, szükség szerint külső adatbázisok is csatlakozhatnak hozzá. Része kell hogy legyen a patriotika-adatbázis is.

Mind szervezeti, mind pénzügyi szempontból ki kell dolgozni a nemzeti bibliográfia előállításának és terjesztésének mechanizmusát, beleértve a közvetítők szerepét is.

Országos kiadvány-archívumokat kell létrehozni, amelyek tartalmazzák a kötelezpéldány-szolgáltatás útján bekerült nyomdatermékeket, illetve ha a könyvkamara az elektronikus és az

orosz nyelvű külföldi kiadványokat is feldolgozza, akkor ezeket is.

A nemzeti bibliográfia áru, amelynek ára van és eladható a szabad információpiacon. Létrehozása és felhasználása a piaci törvények szerint történik, ezért a felhasználóknak is fizetniük kell érte. A térítéses szolgáltatással szemben viszont elvárásaik is lehetnek, amelyekre a nemzeti bibliográfiának válaszolnia kell.

A nemzeti bibliográfia ára függ a ráfordítástól, az igényektől és a konkurencia meglététől, befolyásolja az állami költségvetéstől való függőség, hatással van rá az információpiac állapota is. Belöldi ára általában alacsonyabb, mint a külföldi. Az árat még az információhordozó is befolyásolja (pl. a CD-ROM olcsóbb, mint a papírforma). A kurrens bibliográfia ára magas, de a retrospektív csökkenő tendenciájú. Engedmények is adhatók, főként az első megrendelőknek ill. a kis-könyvtáraknak.

A nyomtatott bibliográfiára vonatkozó szerzői jogok már ki vannak dolgozva. A 80-as évek közepétől nyilvánvalóvá vált, hogy a gépi adatcsere során a felhasználók és az előállító kétoldalú szerződése nem védik eléggé a szerzői jogokat. A szerzői jogdíjak a közvetítő cégeknél maradtak. Ezért a bibliográfiai központok egyre inkább licenz-rendszert vezettek be: aki a bibliográfiát külföldön terjeszti vagy optikai hordozóra viszi, kiegészítő díjat köteles fizetni.

Az informatizálás új termékek és szolgáltatások megjelenéséhez vezet, ezért a bibliográfia előállításánál a személyzet növekedésére kell számítani, mégpedig a szakképzett bibliográfusok iránti kereslet nő.

Tudományos kutatómunka szükséges a következő témákban: a nemzeti bibliográfiai rendszer leírása a hazai és a nemzetközi feladatok tükrében; az új feladatok rangsorolása; a szükséges szervezeti, normatív és módszertani dokumentumok kidolgozása.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 328, 344

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

91/337

LEE, Denise – BUTTLAR, Lois: How public librarians view latchkey children = Publ.Lib.R.Q. 10.vol. 1991. 4.no. 75-84.p. Bibliogr.

Hogyan látják a közkönyvtárosok a kulcsos gyerekeket

Gyermekolvasó; Hátrányos helyzetű olvasó; Közművelődési könyvtár

A Gyermekvédelmi Alap előrejelzései szerint 1995-re 34 millió 6-17 éves gyerekek fog dolgozni az édesanyja, és a gyerekek fele örízetlenül marad majd az iskola után. Jelenleg az USA-ban a 14 év alatti kulcsos gyerekek számát 7 millióra becsülik. Egy országos felmérés kimutatta, hogy a könyvtárak nagy részét a szülők gyermekeik iskola utáni menedékének használják. Néhány könyvtár válaszlépésként megszorításokat tesz működési szabályzatában: pl. kitiltja a 10 éven aluli kísérő nélküli gyerekeket, figyelmezteti a szülőket esetleges díj bevezetésére, vagy kilátásba helyezi, hogy kapcsolatba lép a rendőrséggel, mivel egy 13 évesnél fiatalabb gyermeket hosszabb időre magára hagyni gondatlanság. Más könyvtárak viszont heti 3-4 programot is kínálnak az ilyen gyerekeknek, ellátják őket könyvekkel, barkácsszerszámokkal, a személyes biztonság megőrzését szolgáló tanácsokat adnak.

Mi tehát a könyvtárak teendője? Terjesszék ki hatáskörüket mint a köz javát szolgáló művelődési és információs központok? Vagy ezt a feladatot hagyják meg az iskoláknak és más társadalmi intézményeknek, elkerülvén így a felelősséget, mely a felügyeletük alatt zajló programokkal járna? A vélemények megoszlanak.

A szerzők Észak-Ohióban vizsgálták, hogyan viszonyulnak a közkönyvtárak e problémához. Véletlenszerű kiválasztás alapján a terület 82 könyvtárának küldtek ki kérdőíveket. Az első részben népszerűségi adatokra és a könyvtár biztosította tevékenységekre kérdeztek. A második részben a könyvtárosok rangsorolták a kulcsos jelenség különböző oldalairól vallott nézeteiket. A könyvtárak 51,3%-a külvárosinak, 32,5%-a városinak, 16,2%-a vidékinek vallotta magát.

A megkérdezettek becslései szerint a kísérő nélküli gyerekek 68%-a 9-12 éves. A könyvtárak nagy többségében vannak ilyen gyerekek, és a legtöbb helyen nem foglalnak állást velük kapcsolatban. Ahol vannak számukra programok, ott leginkább csak 12 éves korig vehető igénybe. Egyik könyvtár sem biztosít folyamatos napi programot iskola után. Számos helyen adnak alkalmat változatos délutáni időtöltésre mint pl. mozi, kézművességek, könyvbarátok köre, múzeumlátogatás, társasjátékok, színházasdi stb. Mindössze három könyvtár részesült a kulcsos gyerekek programjaira szóló anyagi juttatásban. Bár a megkérdezettek 90%-a a kulcsos gyerekeket ritkán vagy gyakran rendbontónak találta, a nagy többség jelenlétükben mégis lehetőséget lát a könyvtári szolgáltatások bővítésére. Csaknem valamennyi gyermekkönyvtáros egyetértett abban, hogy a kísérő nélküli gyerekeket nem szabad kitiltani. Több mint 3/4-ük szerint a szülő a felelős értük. Bár szívesen fogadják őket, a felelősséget nem hajlandók magukra vállalni. A megkérdezettek 50%-a azt tapasztalta, hogy az utóbbi öt évben nőtt a kulcsos gyerekek száma, és több program szervezését tartja szükségesnek.

Szerencsére a legtöbb könyvtáros hozzáállása pozitív. A munkaerő létszáma gátló tényező, mivel a terület gyermekkönyvtáraiban általában csak egy szakember van. Ki kellene dolgozni a kulcsos gyerekekre vonatkozó irányelveket. „Mindaddig, amíg a könyvtárak nem válnak egy társadalmi szintű megoldás részeseivé, addig a probléma részesei maradnak.” A felmérés azt mutatta, hogy a könyvtárosok maguk is kezdik osztani ezt a véleményt.

(Mátyus Krisztina)

91/338

[Soziale Bibliotheksarbeit] = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 3.no. 234-240.p.

Res. angol nyelven.

Három cikkből álló cikkcsoport az idősek könyvtári ellátásáról

Idős olvasó; Könyvtáros -társadalmi munkás

A várható életkor növekszik, az idősek emberek közül sokan mind szellemileg, mind fizikailag jó

állapotban vannak szakmai pályafutásuk végén. Aktív életre vágnak, továbbra is a társadalom hasznos tagjai kívánnak maradni. Friedrich Andrae, a hamburgi közkönyvtárak korábbi igazgatója a könyvtárakat arra biztatja, hogy segítsenek az idős embereknek a társadalmi integrációban. A személyzet létszáma és a pénzügyi keretek nem megfelelőek ahhoz, hogy a könyvtárak mindent elvégezzenek, amit érdemesnek látnak, és fennáll az a veszély, hogy a „nem hatékony” szolgáltatások elsők között szenvedik ezt meg. Andrae azt javasolja, hogy az aktív idős polgárok végezzenek könyvtári társadalmi munkát, ne csak más idősök körében, hanem pl. betegek és gyermekek számára. – A két másik cikk erre mutat be példákat. Johannes Schultheis két éve ment nyugdíjba a bochumi közkönyvtárból, jelenleg egy rehabilitációs központ betegkönyvtárában dolgozik. Irmgard Andrae, aki könyvtáros-tanár volt, egy geriátriai központban dolgozik. Mindketten leírják munkájukat (és gondjait), amely elsősorban nem a könyvtári feladatokra, hanem a páciensekkel való kommunikációra összpontosít.

(Autoref.)

91/339

SEPE, Miša: Knjiga za pripadnike narodnostnih manjšin v slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah = Knjižnica. 34.let. 1990. 4.no. 69-82.p.

Res. angol nyelven.

Az etnikai kisebbségek (olaszok és magyarok) könyvellátása a szlovéniai közkönyvtárakban

Közművelődési könyvtár; Nemzetiségi irodalom; Nemzetiségi olvasó

Az etnikai kisebbségek hátrányos helyzetű használói csoportok, különös figyelmet igényelnek. Erre mind az anyaország, mind a saját ország részéről szükség van. Különös figyelmet kell fordítani az anyanyelvükön megjelenő könyvek beszerzésére. Megfelelő kölcsönzőhelyek hálózatára van szükség a közkönyvtárak keretében, gazdag könyvállományra és jól képzett könyvtárosokra. Javítani szükséges a könyvtári

normatívákat, és be kell tartani az e kérdésekkel kapcsolatos nemzetközi egyezményeket.

(Autoref.)

91/340

KNIIVILÄ, Irmeli: Löytaakö kirjasto pakolaisen, löytaakö pakolainen kirjaston? = Kirjastolehti. 84.vuos. 1991. 2.no. 48-51.p.

Res. angol és svéd nyelven.

Megtalálják-e a könyvtárak a menekülteket, megtalálják-e a menekültek a könyvtárakat?

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó

Finnország hagyományosan zárt ország volt a menekültekkel és a külföldiekkel szemben. 1990 végén összesen 2600 menekült volt Finnországban, számuk lassan nő. A települések maguk döntenek el, fogadják-e menekülteket, és ha igen, hányat: az Országos Szociális Tanáccsal részletes egyezményt kötnek támogatásukról. A végső cél az, hogy a menekültek rendes adófizető polgárokká váljanak, ugyanolyan szolgáltatások illetik meg őket, mint másokat.

Vannak olyan kérdések, amelyeket az egyezmények nem érintenek, ilyen a könyvtári ellátás is. A könyvtárak központi szerepet játszanak az anyanyelv és kultúra ápolásában, a befogadó ország nyelvének és szokásainak elsajátításában. A könyvtárak sokat tehetnek azért is, hogy a kisebbségek kultúráját bemutassák a fő népességnek. Eddig a menekültek könyvtári ellátása önkéntes alapon történt. 1989-ben kérdőíves felmérést végeztek a menekülteket befogadó településeken. Szinte valamennyi menekült megfordult már a könyvtárban, tanár, tolmács, barátok vagy más segítők kezdeményezésére. Valamennyi csoportjuk (nők, férfiak, gyermekek) használja a könyvtárakat; a beiratkozások számáról nincs adat. Úgy tűnik, hogy a gyermekek a leggyakoribb látogatók, gyakran finn barátaikkal jönnek, sok finn irodalmat is kölcsönöznek.

A leggyakoribb használati forma a könyvkölcsönzés. Anyanyelvi könyvek mellett tankönyveket, szótárakat és nyelvkönyveket kölcsönöznek, újságokat olvasnak. A legtöbb könyvtárban nincs a menekültekre specializálódott könyvtáros, de néhány nagykönyvtár tervezi,

hogy létesít ilyen státuszt. Az anyanyelvi könyvek beszerzése lassú és bizonytalan. Néhány nagy könyvesbolt igyekszik ezen segíteni: feljegyzik a menekültek kéréseit. Sok könyvtár méri fel az igényeket tolmácsok vagy tanárok segítségével. A könyvtárak együttműködésre töreksznek egymással, valamint a szociális munkásokkal és a tanárokkal.

A következő intézkedéseket tervezik:

- központi annotált ajánló jegyzék az anyanyelvi címekről,
- központi menekültkönyvtár, amely segíthetné a kisebb könyvtárakat,
- menekültügyi tanácsadás a Szociális Minisztériumban,
- több könnyen olvasható finn nyelvű könyv a felnőttek számára,
- több irodalom a menekülttáborokról és az ottani viszonyokról a fő népesség számára.

(Autoref.)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Általános kérdések

91/341

SPINOLA, Catherine – BARRÉ, Laurence: Les services d'information professionnelle: l'activité des centres serveurs = Bull.Bibl.Fr. 35.tom. 1990. 5.no. 312-314.p.

Res. angol nyelven.

Felmérés a francia információszolgáltatók tevékenységéről

Adatbázis-szolgáltató vállalat; Felmérés; Információpiac; Videotex

Egy 1988-ban, 45 francia szolgáltató vállalat körében végzett felmérésből a következők derültek ki: 1,8 milliárd frankot forgalmaztak, amiből 1